

Nazlier-Keser, E.N. (2019). Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu Sorununa Yönelik Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 739-764.

Derleme

Makale geliş tarihi: 16.11.2018
Makale kabul tarihi: 03.04.2019

TÜRKİYE’DE YAŞLI YOKSULLUĞU SORUNUNA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

An Assessment of The Problem of Elderly Poverty in Turkey

Ecem Naz NAZLIER KESER*

*Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,
ORCID ID: 0000-0003-3864-4867

ÖZET

Gerek gelişmekte olan ülkelerde, gerekse gelişmiş ülkelerde yoksulluk sorunu bulunmaktadır. Bu nedenle yoksulluk konusu çalışmaya ve çözüm üretmeye gerekli, hatta zorunlu bir sosyal sorundur. Yoksulluk toplumun tüm kesimlerini olumsuz yönde etkiler. Ancak bazı dezavantajlı gruplar yoksulluktan daha çok etkilenir. Yaşlılar da bu dezavantajlı grup içerisinde yer alan ve yoksulluk sorununu en ağır şekilde deneyimleyen nüfus gruplarından biridir. Yaşlılar, yaşlarından kaynaklı ayrımcılığın yanı sıra, birçok sosyal, kültürel ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Hele bir de bu ayrımcılıklara ekonomik yetersizlikler eşlik ediyorsa, yaşamlarının yaşlılık evresinde insanlar kendilerini yoksulluğun merkezinde bulmaktadır. Yaşlı yoksulluğu ile mücadele amacıyla gerekli plan, program ve politikalar üretilmeli; yoksul yaşlıyla değil, yaşlı yoksulluğuyla ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Yaşlı yoksulluğu ile ilgili sorun mikro bakış açısından ziyade makro uygulamalar ile kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır. Yaşlı bireylerin yoksullaşmasını tetikleyen ayrımcılıklar nelerdir, bu ayrımcılıklar ile nasıl mücadele edilmelidir ve yaşlı yoksulluğunun azaltılmasına yönelik nasıl çözüm önerileri getirilmelidir gibi soruların yanıtlarının verilebilmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, yoksulluk, yaş ayrımcılığı, yaşlı yoksulluğu ile mücadele.

ABSTRACT

There is a problem of poverty and a poor segment in both developing and developed countries. This situation is necessary and even obligatory for the field to work and produce solutions. Poverty negatively affects all segments of the society. However, some disadvantaged groups are more affected than any other groups by poverty. It is a group of older people who are included in this disadvantaged group and they experience poverty in the most severe way. In addition to their age-related discrimination, older people can also face much social and cultural discrimination. If this discrimination is accompanied by economic inadequacies, people may find themselves at the center of poverty in the last days of their lives. Plans, programs and policies should be produced in order to fight old-age poverty; works and studies should be done on old age poverty not on poor old aged people. The problem with elderly poverty should be discussed extensively with macro applications rather than from a micro perspective. It is important to respond to the questions such as what are the types of discrimination that triggered the impoverishment of older people, how to deal with this discrimination and how to seek solutions to reduce elderly poverty.

Keywords: *Elderly, poverty, age discrimination, struggling with elderly poverty.*

GİRİŞ

Yoksulluk uzun yıllardır süregelen, ortadan kaldırılmaya yönelik plan ve politikaların oldukça yetersiz kaldığı, geçici çözümler ile etkileri hafifletilmeye çalışılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek yoksulluk sorununun makro bir sorun olarak tüm toplumu etkilemesi, gerekse çözümüne yönelik somut adımların atılmaması bu konuyu araştırılmaya değer kılmaktadır. Yoksulluk olgusunun anlaşılması için öncelikle yoksulluğun ne olduğuna dair bir fikir edinilmesi önemlidir. Bu nedenle yoksulluk tanımlanırken beraberinde bazı tanım ve kavramları bilmek gerekir.

Gerek bugüne kadar Türkiye'nin genç nüfus yapısına sahip olması, gerekse yaşlılık alanının çalışmaya elverişsiz bir alan olarak görülmesi; yaşlılara yönelik araştırmaların ve geliştirilen plan, program ve politikaların diğer yaşam dönemlerine kıyasla sınırlı olmasına sebep olmuştur. Ancak günümüze gelindiğinde, Türkiye'nin nüfusu da hızla yaşlanmaktadır. Bu duruma neden olan gelişmelerden biri, sağlık alanındaki ilerlemelerdir. Bugün Türkiye'de sağlık alanındaki gelişmeler sayesinde ortalama yaşam süresi uzamış, bu durumda yaşlılara yönelik araştırmaların artırılmasını bir gereklilik haline getirmiştir. Diğer bir gelişme ise bebek ölümlerinin

azalması ve tıptaki ilerlemeler ile birçok hastalığın tedavisinin bulunmasının doğal bir sonucu olarak nüfusun artmasıdır.

2016 yılına gelindiğinde yaşlı yoksulluğu toplam yaşlı nüfus içerisinde %16'ya kadar yükselmiştir. Bu oran azımsanamayacak boyuttadır. Bu nedenle Türkiye'de yoksulluk konusunun yanı sıra yaşlı yoksulluğu konusunun da incelenmesi oldukça gereklidir. Ortalama yaşam süresinin uzaması ve tıptaki gelişmelerle Türkiye'de yaşlı nüfusun giderek artması ancak yaşlı nüfusa ayrılan ekonomik bütçenin aynı oranda artmaması bugün Türkiye'de yaşlı yoksulluğu sorununu doğurmaktadır. Bu soruna yönelik mücadelede bulunurken yaşlı kimdir, Türkiye'de yaşlının yeri nedir, yaşlının karşı karşıya kaldığı ayrımcılıklar nelerdir, yaşlı yoksulluğu ile nasıl mücadele edilir gibi soruların yanıtlarını verebilmek önemlidir.

YAŞLILIK KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN DURUMU

Dünya nüfusunda olduğu gibi Türkiye nüfusunda da son yıllarda izlenen ve gelecekte de gündemi meşgul edecek olgulardan birisi nüfus yaşlanmasıdır. Yaşlanma tüm canlılar için doğum ile başlayan ve ölüme kadar süren süreci oluşturmaktadır. Bu genel tanımın ardından günümüz koşullarında yaşlılık algısının nasıl evrildiğini ve anlamlarında ne gibi değişiklikler olduğunu bilmek önemlidir. Dünya Sağlık Örgütü (2018) yaşlılığı; çevresel faktörlere uyum sağlama yetisinin zamanla kaybedilmesi olarak tanımlamaktadır ("Elder Abuse", 2019).

Literatüre baktığımızda yaşlılığı tanımlarken kronolojik yaşlanma, biyolojik yaşlanma, sosyal yaşlanma ve psikolojik yaşlanma gibi ayrımları görmek mümkündür.

Kronolojik yaşlanma kişilerin yaşlanma sürecini ifade eder (Akçay, 2013: 12). Başka bir deyişle bireyin doğumundan içinde bulunduğu yaşa kadar geçirdiği yılları kapsayan kronolojik yaş dilimidir.

Biyolojik yaşlanma ise zamana bağlı olarak herhangi bir hastalık olmaksızın bireylerde meydana gelen değişimleri kapsar. Bireylerin anatomilerinde ve fizyolojilerinde oluşan farklılıkları içerir. Bireyden bireye farklılaşan bir süreçtir. Biyolojik yaş ile kronolojik yaş her zaman aynı oranda artmamaktadır (Ardahan, 2010: 27). Bazı bireylerin kronolojik yaşı, bazı bireylerin ise biyolojik yaşı ileride olmaktadır (Akçay, 2013: 13).

Psikolojik yaşlanma bireylerin kronolojik ve biyolojik yaşından etkilenir aynı zamanda kronolojik ve biyolojik yaşını etkiler. Psikolojik yaşlanma yaşlıların sorunlarına

başarılı uyum sağlaması ile ilgilidir (Akçay, 2013: 14). Diğer bir ifade ile bireylerin hissettikleri yaş psikolojik yaşlanma ile ilgilidir. Psikolojik yaşlanma sonucunda bireylerin duygu, algı ve davranışlarında bazı değişimler olur. Sosyal yaşlanma denildiğinde ise kişilerin sosyal rolleri ve sorumlulukları ve bu rol ve sorumluluklarda meydana gelen değişimler akla gelir. Bireylerin içinde buldukları toplumun kalıp yargıları, değerleri onların sosyal yaşlanmasında etkilidir. Bu bilgiden hareketle yaşlanmanın toplumsal bir yönü olduğunu ve yaşlanma kavramının birden fazla değişkenden etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Yaşlanma tüm bu yönleriyle çok kapsamlı bir alandır. Gerek tanımlanma zorlukları gerekse yaşlanmanın her bir birey için farklı anlamlar ifade etmesi bu dönemi detaylı bir şekilde ele alma gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada yaşlılara yönelik ayrımcılıklar ve yaşlı yoksulluğu konuları detaylandırılacaktır.

Türkiye'deki istatistikleri bakıldığında; yaşlı nüfus (65 ve daha yukarı yaş) 2013 yılında 5 milyon 891 bin 694 kişi iken son beş yılda %17 artarak 2017 yılında 6 milyon 895 bin 385 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2013 yılında %7,7 iken, 2017 yılında %8,5'e kadar yükselmiştir. Yaşlı nüfusun %44'ünü erkekler, %56'sını kadınlar oluşturmaktadır. Yaşlı nüfus oranının artmaya devam edeceği öngörüler arasındadır. 65 yaş ve üzerindeki nüfusun oranının 2018 yılında %8,7, 2023'te %10,2, 2040'da %16,3, 2060'ta %22,6 ve 2080'de %25,6 olacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2018).

Çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranı, 2013 yılında %11,3 iken bu oranın 2017 yılında %12,6'ya yükseldiği görülmektedir. Nüfus projeksiyonlarına göre, yaşlı bağımlılık oranının 2023 yılında %15,2, 2030 yılında %19,6, 2040 yılında %25,3, 2060 yılında %37,5 ve 2080 yılında %43,6 olacağı düşünülmektedir (TÜİK, 2018). Bağımlılık beraberinde ekonomik sorunları getirmektedir. Bu verilerden hareketle her geçen gün artan yaşlı nüfusun karşılanmayan ihtiyaçlarının, yaşlı yoksulluğu sorununu da arttırdığı ve arttırmaya devam edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Yaşlılık döneminde bireylerin istihdam alanlarından çekilmesi, emeklilik sistemleri ile maaş miktarlarının düşmesi ve ek maliyetlerin ortaya çıkması gibi durumlar bireylerin yoksullaşma riskini arttırmaktadır. Kimi zaman ise yaşanan yoksulluk düzeyini farklılaştırmaktadır (Ak ve Közleme, 2017: 198). İş yaşamından çekilen birey ailesine bağımlı hale gelebilmektedir. Bu bağımlılık hali hem ekonomik hem de psikolojik olarak yaşlanan bireyde önemli kayıplara sebep olabilir. Bu nedenle

yaşlıların yoksullaşmasına zemin hazırlayan sistemler üzerine tekrar düşünölmeli ve politika düzeyinde yaşlı yoksulluğu ile mücadele edilmelidir.

Bu noktada çözümleri gereken yaşlı sorunlarını, gereksinimlerini bilmek ve çözüme yönelik adımlar atmak önemlidir. Toplumun yaşlılara yönelik yanlış algıları, yaşlıların rol ve statü değişimleri, emeklilik ve sosyal güvence sorunları ve yalnızlaşmaları üzerinde çalışılması gereken diğer önemli konulardır (Akçay, 2013: 92-94).

YOKSULLUK KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE Kİ DURUM

Bu başlıkta öncelikle yoksulluk konusu ile ilgili önemli kavramlara ve istatistiki bilgilere yer verilecektir. Yoksulluk konusuna kısa bir kavramsal giriş yapılacaktır.

Genellikle yoksulluk düşük gelir düzeyi ile bağdaştırılmaktadır. Ancak daha net anlaşılabilmesi için yetersiz beslenme, sağlıksız hayat koşulları, düşük sosyal katılım, risk ve belirsizlikler karşısında eyleme geçememe, güvensizlik duygusunun artması, doğal ve sosyal çevrenin bozulması gibi bileşenlerinde işin içinde olduğunu bilmek gerekir (Alpaydın, 2008: 50).

Yoksulluk kavramının anlaşılabilmesi için öncelikle mutlak ve görelî yoksulluğun tanımlanması gerekmektedir. *Mutlak yoksulluk*, hane halkı veya bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayarak, yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Mutlak yoksulluğa müdahale edilmediği durumlarda hanenin ya da bireyin ölümlerle karşı karşıya gelmesi dahi söz konusu olabilmektedir (Taş ve Özcan, 2012: 3-4). *Görelî yoksulluk* ise bireyin, içinde bulunduğu toplumun refah düzeyinin altında kalarak, tüketim kaynaklarına yeterince ulaşamamasıdır (Temiz, 2008: 61). Mutlak ve görelî yoksulluk birbirinden ayrı değil, bilakis iç içe geçmiş kavramlardır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), yoksulluğu hangi değişkenlerle tanımlamak gerektiği üzerine İnsani Gelişme Raporları yayınlamaktadır. Bu raporların ilki 1990 yılında yayınlanmıştır. UNDP, bu raporlarda yoksulluk alanına yeni bir kavram eklenerek, yoksulluğun farklı bir boyutu ele alınmıştır. *İnsani yoksulluk* yaklaşımı adı verilen bu kavram; kişilerin yoksul olma durumunu, ekonomik yetersizliklerin ve mutlak gelir algısının çok ilerisine taşımıştır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 1997). UNDP 1997 yılında yayınladığı raporda İnsani Yoksulluk Endeksini (Human Poverty Index) geliştirmiştir.

İnsani yoksulluk, gelir yoksulluğu ile ilişkili olmasının yanı sıra, bireylerin sağlık, eğitim düzeyi, temiz su kaynaklarına ulaşımı gibi konuları ile de ilişkilidir (Yıldız,

2015). İnsani yoksulluk, bireylerin deneyimlediği kısıtlamaları da kapsar. Kavram yetersiz beslenme, evsizlik, sağlık olanaklarına ulaşamama, eğitim imkânlarından yoksun olma, kısıtlı özgürlük, gelecekte endişe duyma gibi anlamlara da gelerek insani yaşayamama sonucunu doğurmaktadır (Sapancalı, 2001).

UNDP 2010 yılında Türkiye'yi de kapsayan Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'ni yayınlamıştır. Bu endeks ile hane içinde bulunan eğitim, sağlık ve yaşam koşulları tespit edilmiştir. Verilere aynı hanede yaşayan kişilere yapılan anketler yardımıyla ulaşılmıştır. Rapor sonucunda Türkiye'de yaşanan yoksulluk durumunun yalnızca ekonomik yoksunluk kaynaklı olmadığı anlaşılmıştır. Türkiye'de gelir yoksulluğu sınırının altında kalanların aynı zamanda eğitim, sağlık ve yaşam koşulları alanlarında da yoksunluklar yaşayabileceği görülmüştür (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2013: 8).

2013 yılında İnsani Gelişme Raporu Güney'in Yükselişi: Farklılıklar Dünyasında İnsani Gelişme adıyla yeni bir rapor yayınlanmıştır. Rapor 104 ülkeyi kapsamı ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'ni içermesi açısından oldukça önemli bir kaynaktır.

Raporda İnsani Gelişme Endeksi, üç temel boyutta ele alınmaktadır. Bu üç temel boyut şöyle belirtilmiştir: Uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgiye erişim ve insana yakışır yaşam koşulları (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2013: 2-3). Bu bilgiden hareketle insani yoksulluk kavramının kapsamının yıllar içinde sürekli tartışıldığı söylenebilir.

2016 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda her birey için insani gelişme kıstasları şöyle belirlenmiştir: Bireylerin sağlıklı olması, bilgiye erişimleri, insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmeleri, insana yakışır yaşam standardını tutturmuş olmaları; bireyler arasında ayırım gözetilmemesi, bireylerin kendi kaderlerini tayin haklarını kullanabilmeleri (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2016).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2018) kapsamında yayınlanan İnsani Gelişme Endeksi ve Endikatörleri: 2018 İstatistik Güncellemesi raporuna göre 2017 yılı itibarıyla Türkiye yüksek insani gelişme kategorisinde yer almaktadır. Türkiye, 189 ülkeyi kapsayan sıralamada ise 64. sırada bulunmaktadır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2018).

Bu bilgiler ışığında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programları'nın yoksulluk ölçütlerini belirlemede ve Türkiye'nin bu ölçütlere göre durumunu saptamada çok önemli

kaynaklar olduğunu söylemek gereklidir. Ancak bu raporların sonuçları bugün hala Türkiye için başarılı bir insani gelişme sağlanmadığını gözler önüne sermektedir.

Yoksulluk kavramları arasında üzerinde durulması gereken bir diğer tanım ise *kronik yoksulluktur*. Kronik yoksulluğu salt gelir veya tüketim boyutuyla ele almak doğru olmayacaktır. Kronik yoksulluk bireylerin yaşantılarını uzun süre etkilemekte ve nesilden nesile aktarılmaktadır (Temiz, 2008: 62-63). Kronik yoksulluğu diğer yoksulluk türlerinden ayıran belli başlı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler arasında: süreklilik, sosyal destekten yoksunluk, yoksulluk boyutunun şiddetli olması ve yoksunluğun birden fazla boyutunun bulunması sayılabilmektedir (Temiz, 2008: 64-68). Kronik yoksulluğun birçok neden ve sonucunun olmasının yanı sıra, bir sürekliliğinin olması bu yoksulluk türünü, deneyimlenen en ağır yoksulluk şekli haline getirmektedir.

Yoksulluğu tanımlarken Amartya Sen'in *yapabilirlik yaklaşımını* da işin içine katmak gerekmektedir. Sen, yoksulluğu kişinin kapasitesine bağlı bir kavram olarak düşünmektedir. Bir bireyin maddi yoksunluğu onu yoksul yapmaz, maddi yoksunluk sonucunda yapamadıkları onu yoksullaştırır. Kişinin sahip olduklarıyla neler yapabildiği önemlidir. Bu bakış açısıyla da devletlerin görevlerini, bireyin yalnızca maddi gereksinimlerini karşılamak amaçlı yardım yapması değil, kişinin var olmasını ve kapasitesini geliştirmesini sağlayan imkânlar yaratması olarak ifade etmektedir (Sen, 1981; Akt., Buz ve Aygüler, 2017).

Yoksulluğu tanımlarken ya da bireyleri yoksul statüsüne dâhil ederken kullanılan bazı kıstaslar ve standartlar mevcuttur. Ancak hem kavramın tanımlanma zorluğu ve nesnel ölçütlerden çoğu zaman uzak olması, hem de toplumdan topluma farklı deneyimlenmesi alanın zorluklarındandır. Buraya kadar verilen bilginin yanı sıra tanımlar için kesin çizgilerle belirlenmiş ifadeler bulunmamakta, yoksulluk tanımları toplumdan topluma değişimlere uğrayabilmektedir.

Türkiye'de yoksulluk hesaplanırken çoğunlukla harcama ve gelir üzerine odaklanılmaktadır. Yoksulluğun hesaplanmasında kullanılan gösterge ise 'Hanehalkı Bütçe Anketi' dir. Bu anket 2002 yılında Dünya Bankası'nın maddi desteğiyle sürdürülen Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamında oluşturulmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu 2006 yılından itibaren gelire dayalı yoksulluk hesaplamaları yapmaktadır (Gürsoy, 2015: 25-32).

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]'in 2016 yılında açıklamış olduğu Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonucuna göre ise toplum içinde gelir dağılımında ve maddi

yoksunluk durumunda önemli ölçüde değişimler yaşanmıştır ve maddi yoksunluk oranında artış görülmüştür. Nüfusun %14,3'ü yoksulluk sınırının altında kalırken, ciddi maddi yoksunluk oranı %30,3'ten %32,9'a çıkmıştır (TÜİK, 2017).

Şantaş (2017: 39), 1993-2013 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları verilerini kullanarak yoksulluğun Türkiye'de değişimini incelemiştir. Araştırma sonucuna göre yoksulluk yaş, cinsiyet, eğitim durumu değişkenlerinden etkilenmektedir. Araştırma sonucuna göre kadınların erkeklere oranla yoksullaşması daha olası çıkmıştır. En düşük refah düzeyinde yaşayanlarda ilk sırayı 15-19 yaş grubu kadınlar oluşturmuştur. Bu grubu 20-29 yaş grubu kadınlar takip etmektedir. Yoksulluk eğitim boyutunda incelendiğinde ise oransal olarak en yoğun grubu eğitimi olmayan ya da ilkokul mezunu kadınlar oluşturmaktadır.

Yoksulluğun tanımlanmasında hayat koşullarında meydana gelen gelişmeler de etkilidir. Bu etkilerden biri kentleşmenin doğal bir getirisi olan aile yapısındaki değişimlerdir.

Yoksulluk konusunun ayrıntılı bir biçimde incelendiği Dünya Bankası'nın yapmış olduğu araştırmada eşitsizlik ve aşırı yoksulluk oranlarının 1994 – 2001 yılları arasında değişmediği, buna karşın kentsel yoksulluk oranında artış görüldüğü ve kent hayatının bir getirisi olan dayanışma bağlarının zayıflamasının bu artışta payının olduğu sonucuna varılmıştır (World Bank, 2003). 1994 yılında kentlerde yaşayan bireylerin korunmasızlık oranı %36,3 iken, 2001 yılına gelindiğinde bu oran %56,1'e yükselmiştir. Yoksulluk sınırının altında yaşayan yoksul bireylerin %46'sının Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşıyor olması da bölgesel eşitsizliklerin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Önder ve Şenses, 2005).

Türkiye'de ortalama yıllık hanehalkı geliri kişi başına 2016 yılında 19 bin 139 TL iken, bu gelirlerin en yüksek olduğu bölge bir önceki yıl olduğu gibi yine Ankara olmuştur. Ankara'yı sırasıyla İstanbul ve İzmir takip etmektedir. Ortalama yıllık hanehalkı gelirinin kişi başına en düşük olduğu iller ise Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt olmuştur. Bu bölgelerin gelirleri ise 8 bin 679 TL olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2017). Gelire dayalı göreceli yoksulluk oranının ise en yüksek olduğu iller %15,9 ile Adana ve Mersin olmuştur. Bu illeri %14,7 ile Antalya, Isparta ve Burdur takip etmektedir. Göreceli yoksulluk oranının en düşük olduğu iller ise %5,1 ile sırasıyla Zonguldak, Karabük, Bartın olurken bu illeri Manisa, Afyon, Kütahya ve Uşak takip etmektedir (TÜİK, 2017). Veriler incelendiğinde yoksulluk ve bölgesel özellikler

arasında bir ilişki kurmak mümkündür. Türkiye’de bölgeler arası gelişmişlik farklarının oldukça yüksek olması ve bölgeden bölgeye devlet yatırımlarının değişiklik göstermesi bu durumun sebeplerindedir.

Tüm bu bilgilerin ışığında günümüzde yoksulluğun Türkiye’yi ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlere bağlı olarak etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Gerek Türkiye’de, gerek gelişmekte olan diğer ülkelerde, gerekse gelişmiş ülkelerde yoksulluk konusu büyük bir sorun olmaya devam etmektedir. Çalışan yoksullar, işsiz yoksullar, çocuk yoksullar, engelli yoksullar, göçmen yoksullar, ucuz emek işçisi olarak görülen yoksullar, yaşlarından ötürü iş hayatından dışlanmış yoksullar, cinsiyetlerinden dolayı ayrımcılığa uğrayan yoksullar yoksulluğun farklı biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün Türkiye’de yoksulluğun en ağır biçimlerine maruz kalan yaşlı bireylerin yoksulluğu da yeterince görünür değildir. Yaşlı bireylerin yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerine, yoksulluk olgusu eklendiğinde bireylerin hayatlarında neler değiştiğini araştırıp anlamak ve bu çoklu sorunlara nasıl müdahale edileceğini bilmek önemlidir.

TÜRKİYE’DE YAŞLILARIN MARUZ KALDIĞI AYRIMCILIKLAR

Yoksulluk konusu oldukça farklı nüfus kesimlerini etkileyen yanı sıra karşımıza çıkabilen, karmaşık ve çok yönlü bir alandır. Bu nedenle yoksulluk konusunu bir taraftan makro bakış açılarıyla ele alırken, diğer yandan da kişiler özelinde incelemek gerekmektedir. Yaşlı yoksulluğu konusunu irdelemeden önce bu başlıkta yaşlıların maruz kaldığı ayrımcılıklara genel bir bakış yapılacaktır.

Yaşlı bireyler, dezavantajlı başka hiçbir durumları olmadığında bile sadece yaşlarından kaynaklı bazı ayrımcılık ve dışlanmalara maruz kalabilmektedir. Bahsi geçen yaş ayrımcılığı, genç veya yaşlı herkesi etkilemekle birlikte yaşlı bireyleri daha çok etkilemektedir (Buz, 2015: 268). Yaşlıların maruz kaldığı yaşa bağlı ayrımcılık türleri arasında; onların diğer bireyler tarafından muhatap alınmaması, sosyal hayattan dışlanması, üretim faaliyetlerine dâhil edilmemesi, ihmal veya istismar edilmesi, bakıma muhtaç ve her zaman bağımlı olan bireyler olarak etiketlenmesi sayılabilir (Çayır, 2012: 5-8).

Medya da yaşlıların ayrımcılığa maruz kalmasına sebep olabilmektedir. Medyanın kimi zaman yaşlılara yönelik önyargılar oluşturacak ya da onları güçsüz, muhtaç gösterecek yayınları olmaktadır. Bu nedenlerle medyanın da yaşlıların ayrımcılığını isteyerek veya istemeyerek pekiştirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Yaş ayrımcılığını tartışırken konuyu cinsiyet ayrımcılığından bağımsız düşünmek pek mümkün olmamaktadır. Yaşlarından kaynaklı ayrımcılığa maruz kalan bireyler, bir ayrımcılığı da kadın olmalarından ötürü yaşarlar. Kadınların erkeklere oranla ikincil konumda sayılması, eşit fırsat ve olanaklardan yararlanma imkânlarının onlara yeterince sunulmaması, özellikle iş hayatında karşı karşıya kaldıkları dışlanmalar beraberinde ekonomik, sosyal sorunları getirmektedir. Henüz gençken sosyal ve ekonomik hayatta kendine bir erkek kadar yer bulamayan kadın, yaşlandığında bir de yaşa bağlı ayrımcılıklara maruz kalmaktadır (Buz, 2015: 271).

Yaşlıların maruz kaldıkları ayrımcılıklara yönelik müdahaleler çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Yaşlarından kaynaklı karşı karşıya kaldıkları olumsuz deneyimlerin doğal bir sonucu olarak yaşlılar, toplumsal hayattan çekilebilmekte veya toplumsal hayata daha az dâhil olmaktadır. Bu durum da onların maruz kaldıkları ayrımcılıkları kimi zaman pekiştirmektedir. Yaşlı bireylerin maruz kaldıkları ayrımcılıklar eğitim alanında, istihdam alanında, sağlık ve sosyal güvence sorunları alanında yaşanabilmektedir. Yaşlılar ve özellikle yaşlı kadınlar medeni durum kaynaklı ayrımcılıklar ile de mücadele etmektedir. Büyük bir sosyal sorun olan yoksulluk sorununa eklenen bu ayrımcılık kaynaklı problemler, yaşlıların yaşadıkları ayrımcılıklar konusunun da detaylı araştırılmasını gerektirmektedir.

Eğitim Alanındaki Ayrımcılık

Sosyal eşitsizlikler ve maruz kalınan ayrımcılıkların başında eğitim olanaklarından yeterince yararlanamama gelmektedir (Arun, 2016: 37). Kadınlar erkeklere oranla görece daha az eğitim fırsatı yakalamakta, kimi zaman ataerkil ideolojinin etkisiyle aileleri tarafından okula gönderilmemekte, hatta kimi zaman eğitim almış olmalarına karşın ailesi ya da evlendiği kişi istemediği için istihdama katılamamaktadır. Bu engellemeler ise kadının ilerleyen yaşlarında birine ya da birilerine bağımlı hale gelmesine, yaşlılık döneminde yoksulluk sorunu yaşamasına yol açmaktadır.

2016 yılı itibariyle ilkokul mezunu yaşlıların oranı %43,7, ortaokul ve dengi okullardan mezun olanların oranı %5,9 ve yükseköğretim mezunu olanların oranı %5,8 olarak tespit edilmiştir. Eğitim durumunu toplumsal cinsiyet açısından incelediğimizde ise Türkiye'de okuma yazma bilmeyen yaşlı kadınların oranı, %31,1, yaşlı erkeklerin oranı ise %7,5 olmuştur (TÜİK, 2018). Türkiye'de yaşlı kadınlardan okuma yazma bilmeyenlerin oranı erkeklerin 4 katına ulaşmaktadır.

Eğitim durumu söz konusu olduğunda kadın yaşlıların, erkek yaşlılara kıyasla çok daha dezavantajlı bir durumda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada

kadınların eğitim olanaklarına erişiminin erkeklerle eşit olması oldukça gereklidir. Türkiye şartlarında eğitim imkânı ve erişimi genç kadınlar için bile kısıtlı olurken, yaşlı kadınların bu eğitim süreçlerinden geçip meslek ve iş sahibi olması daha da zorlaşmaktadır. Oysa kadın erkek fark etmeden yaşlı bireylere de eğitim imkânları sunulmalı, eğitim alma yaşında eğitimini alan kişi yaşlılık döneminde de bu eğitim sonucunda elde ettiği meslekten gelirini elde etmelidir. Politikalar düzenlenirken geçici çözümlerle kısa vadede sorun çözmek değil, bir bireyin doğumundan ölümüne varlığını maddi manevi sürdürbilmesi için gerekli koşulların sağlanması gerekmektedir. Bireylerin yaşam boyu öğrenme hakkı ellerinden alınmamalı, yaşları her ne olursa olsun almak istedikleri eğitim programlarına erişimleri sağlanmalıdır.

İstihdam Alanındaki Ayrımcılık

Çalışma yaşamında ortaya çıkan yaşa bağlı ayrımcılıklar konusunda hem yapısal sorunlar, hem de kalıp yargılardan bahsetmek mümkündür. Günümüzde gitgide yaşlı bireyler için çalışma yaşamına katılmak imkânsız hale gelmektedir (Çayır, 2012: 9). 2017 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde 15 yaş ve üzeri yaştakilerde işsiz sayısı 695 bin kişi artarak 3 milyon 985 bin kişi olmuştur. İşsizlik oranı ise 1,9 puanlık artış ile %13 seviyesinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017).

Genç nüfusun dahi iş bulmakta zorlandığı bir ortam da yaşlı bireylerin istihdama katılması ya da istihdam içinde kalması olumsuz karşılanabilmektedir. Adeta bir bayrak teslimi olarak algılanan istihdam olanaklarının, yaşlılardan gençlere verilmesi beklenmektedir. Emeklilik ile birlikte gelirin oldukça azalması ise yaşlı bireylerin yoksulluk sınırının altında yaşamasına yol açmaktadır. Hele ki emeklilik döneminden önce de yoksulluk deneyimi olan bireyler bu yoksulluğu emeklilik sonrasına taşımakta ve daha da yoksullaşmaktadır. Yaşlı bireyler kendi yetenekleri ve isteklerine dayalı işlerde çalışmamakta, pek çok sektörde yaş sınırına takılmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak geçimlerini sağlayabilmek için geçici, günlük işlerde, kimi zaman kayıt dışı çalışmaktadır (Buz, 2015: 275).

Çalışma yaşamında görülen ayrımcılık türünün kadına yöneldiğinde daha görünür olduğu ve daha ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir. Ülkemizde yaşlı kadın ve yaşlı erkek nüfusun yıllık ortalama gelirleri kıyaslandığında da önemli farklılıklar bulunmaktadır. Yaşlı erkeklerin yıllık ortalama gelirleri, yaşlı kadınlara oranla daha fazladır. Bu gelirin adaletsiz dağılımı ise beraberinde kadınlar arasında yoksulluğu ve yoksulluğun yaygınlaşması durumunu meydana getirmektedir (Arun, 2016: 40). Kadınlar erkeklere oranla daha düşük ücretler alarak çalıştığından veya kadının

kayıt dışı çalıştırılma eğilimi daha fazla olduğundan ilerleyen yaşlarda kadın erkeğe oranla daha ikincil bir konuma itilmekte, daha muhtaç olabilmektedir. Ücretlerde görülen toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin bir sonucu olarak emeklilik sistemleri de bu eşitsizliği bir kez daha pekiştirmektedir (Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, 2010).

Sağlık Alanındaki Ayrımcılıklar ve Sosyal Güvencesizlik Sorunu

Yaşlılara yönelik sağlık alanında uygulanan ayrımcılıklar üzerinde durulması gereken önemli diğer bir durumdur. Yaşlılar yaşlarına bağlı olarak sağlık hizmetlerine diğer bireylere oranla genellikle daha çok ihtiyaç duyar. Buna karşın yaşlılara sunulan sağlık hizmetleri incelendiğinde karşımıza maddi yetersizlikler sonucu eşit olmaksızın uygulanan sağlık politikaları çıkmaktadır.

Sosyal güvencesiz çalışma ya da bu sisteme dâhil olamama beraberinde ekonomik sıkıntıları getirmektedir. Sağlık kadar temel bir hak ve gereksinime maddi imkânsızlıklar nedeniyle ulaşamayan yaşlılar yoksulluk döngüsüne dâhil olmakta ve bu döngüden kurtulamamaktadır.

Yaşlılar ile ilgili önemli bir veriye Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kayıtlarından ulaşmak mümkündür. 2022 Sayılı “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” a göre muhtaç olmalarından ötürü ödemelerden yararlanan yaşlıların sayısı 2016 yılında 620 bin 19 kişiye ulaşmıştır. Yaşlı nüfus içerisinde muhtaç aylığından yararlananların oranı ise %9,3 olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlılara ödenen yıllık ortalama yardım tutarının kişi başı ücreti 2 bin 548 TL'dir (TÜİK, 2017). Yardım alan yaşlı sayılarının ve bu yaşlıların yaşlı nüfus içerisindeki oranlarının artması, yaşlı yoksulluğunun da arttığı bir göstergesidir.

Durumun bir de kadın yönü incelendiğinde çok daha vahim sonuçlara ulaşmak mümkündür. Kadınlar erkeklerle kıyaslandığında sosyal güvenlik sistemlerine erişim konusunda oldukça dezavantajlı durumdadır. Çoğu zaman kadın, henüz yaşlanmadan hanedeki başka bir bireye bağımlı bir hayat yaşamaya başlamaktadır. Yaşı ilerledikçe bu durum tekrar tekrar pekiştirilmektedir.

Sosyal güvencesizlik sorunu tam da bu noktada hayati öneme sahip olmaktadır. Kadınlar istihdam içinde kendilerine çoğu zaman kayıt dışı yollarla yer bulmaktadır. İlerleyen süreçlerde ise bu kayıt dışılık sosyal güvenceden yoksun olmayı getirmektedir.

Medeni Durumdan Kaynaklı Ayrımcılık

Medeni durumlardan kaynaklı ayrımcılıklar daha çok kadınlara yönelmektedir. 2005 yılında yapılan bir araştırmada Türkiye'deki yaşlıların cinsiyetlere göre medeni durumları incelenmiştir. Araştırma sonuçları neredeyse her yaş grubunda yaşanan cinsiyet eşitsizliğinin bireylerin medeni durumları konusunda da yaşandığını gözler önüne sermektedir. Yaşlı kadınların binde 9'u hiç evlenmemişken, binde 8'i boşanmıştır (Hane Halkı Bütçe Anketi, 2005). Bireyler genellikle evlilik deneyimini yaşamaktadır.

Türkiye'de yaşlı erkeklerin %90,3'ü evli durumdayken, yaşlı kadınlardan evli olanların oranı %52'lerde seyretmektedir (Arun ve Arun, 2011: 1518-1520). Türkiye'de kadınların %46,4'ü duldur, ancak aynı oran erkeklerde yalnızca %9,4 olarak karşımıza çıkmaktadır (Buz, 2015: 272).

Türkiye'de yaşlı nüfusun medeni durumlarını gösteren güncel verilere göre ise yaşlı kadın nüfusunun %2,5'inin hiç evlenmemiş, %44,3'ünün resmi nikâhla evli, %3,4'ünün boşanmış, %49,8'inin ise eşi ölmüş olduğu görülmüştür. Aynı oranlar erkek nüfus için ise şöyledir: %1,2'sinin hiç evlenmemiş, %83,4'ünün resmi nikâhla evli, %3'ünün boşanmış, %12,5'inin eşi ölmüş olduğu tespit edilmiştir (TÜİK, 2018). Bu farklılığın oluşmasının nedenlerinden biri olarak toplumun kadına bakış açısı gösterilebilir. Eşini kaybeden kadının yeni bir evlilik yapması toplum tarafından olumsuz karşılanmakta; kadının, çocuklarının ve evinin bakım sorumluluğunu alması beklenmektedir.

Davidson (2002) yaptığı araştırmanın sonucuna göre, kadınların dul kalma durumunun ardından bir kez daha evlenmek konusuna sıcak bakmadıkları ve bunun nedeninin eşlerine bakım vermek istememeleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (s. 57-58). Bu araştırma sonucu da kadınların dul kalma sürelerinin erkeklere oranla uzun olmasının nedeninin toplumun kadına dayattığı bakım sorumluluğu olduğunu göstermektedir.

Kadınların bakım sorumluluğunun senelerce devam etmesi, yaşlandıklarında dahi onlara bakım sorumluluklarının yüklenmesi, bunun bir sonucu olarak çalışma hayatında tercih edilmemeleri, çalışma hayatlarının kesintiye uğraması ve emeklilik sürecine erişmeden iş hayatından çekilmeleri ya da ulaşırsalar dahi erkeklere kıyasla daha az tazminat ve emekli maaşı almalarına sebep olmaktadır (Ginn, 2003; Akt., Buz, 2015).

Türkiye’de medeni durumdan kaynaklı eşitsizliklerin bir nedeni de toplumsal cinsiyetin etkisidir. 60-64 yaş aralığındaki evli erkek oranları, aynı yaş grubundaki evli kadın oranları ile karşılaştırıldığında kadınların erkeklere kıyasla daha erken yaşlarda yalnız kaldığı ve tekrar evlenme deneyimini oldukça az yaşadığı görülmektedir. Bu oranlar arasındaki farklar yaş ilerledikçe daha da artmaktadır. 90 yaşın üstündeki evli erkeklerin oranı %40 iken, aynı yaş grubundaki kadınların oranı yalnızca %5,7 olarak tespit edilmiştir (Arun ve Arun, 2011: 1519-1520).

Türkiye koşullarında dul teriminin kullanımı noktasında da kadın ve erkek yaşlılar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Dul olmak terimi daha çok kadınlar üzerine yapışmakta ve onlara aitmiş gibi düşünölmektedir. Türk Dil Kurumu[TDK]’nun dul kadın tanımına bakıldığında dehşete düşmemek elde değildir. TDK’ya göre tanım şöyledir: “Kocasını ölüm yoluyla yitiren, bundan dolayı toplumun bu durumda koymuş olduğu kuralları, kaçınmaları uygulamak zorunda olan kadın.” (2019). Oysa dul kalma deneyimi hem kadın, hem erkek için aynı anlamlara gelmektedir. Ancak erkekler gerek dul kalma sürelerinin kadınlara oranla daha kısa olabilmesi, gerekse terimin toplum arasında gerçek anlamı dışında anlamlara çekilmesi gibi nedenlerle bu terimi tercih etmemektedir. Kadın ve erkek arasındaki bir diğer ayırım da buradan çıkmaktadır. Kadının dul kalma deneyiminin ardından toplumun ona koyduğu kurallara uyması zorunlu görünmektedir.

YAŞLI YOKSULLUĞU

Yaşlıların maruz kaldığı ayrımcılıkların yanı sıra, yaşlılık döneminde gerek sağlık harcamalarının artması, gerekse gelir getirici faaliyetlerin kesintiye uğraması gibi nedenlerle önemli ekonomik sorunlar yaşanmaktadır. Düşük sosyo-ekonomik düzey içerisinde değerlendirilecek durumda olan yaşlı bireyler, yaşlanmanın etkisiyle iş hayatından soyutlandıklarında yoksulluklarının kronikleşmesi durumuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Herhangi bir iş yerinde çalışsalar dahi düşük ücretlerle çalışmaktadırlar (Danış, 2009: 71-72). Bu konuda yeterli ölçüde yasal düzenlemelerin olmayışı konuyu daha karmaşık hale getirmektedir.

TÜİK verilerine göre, yoksulluk oranı yaşlı nüfus için 2011 yılında %17 iken 2015 yılına gelindiğinde bu oran %18,3’e kadar yükselmiştir. 2016 yılında ise yaşlı nüfus için yoksulluk oranı %16 olmuştur. Yaşlı yoksulluğu cinsiyet bazında irdelendiğinde ise yoksul yaşlı kadın oranının, yoksul yaşlı erkeğe oranla daha yüksek olduğu görölmektedir. 2011 yılında yaşlı erkek nüfus oranı %15.9 iken bu oran 2015 yılında %17.8’e yükselmiştir. 2016 yılı itibariyle ise yoksul erkek oranı %14,7’ye gerilemiştir.

Aynı yılla arasında yaşlı kadın nüfusu oranı incelendiğinde ise 2011 yılında %17.9 olan oran 2015 yılında %18.6'ya çıkmıştır. 2016 yılında ise %17 olarak tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi yaşlı kadının yoksulluk oranı, yaşlı erkeğin oranından daha yüksektir (TÜİK, 2018).

Yaşlı yoksulluğunu ortadan kaldırmak veya etkilerini azaltmak amacıyla bugün en sık kullanılan yöntemler, emeklilik sistemleri ve yaşlılık sigortalarıdır (Komşu, 2014: 376). Hayatını idame ettirebilecek miktarda kendi geliri olan yaşlı, kimseye muhtaç olmadan yaşamını uzun yıllar sürdürebilir. Üretim ve tüketim süreçlerine katılarak yoksulluk döngüsüne hiç girmeyebilir ya da girdiyse bile kısa sürede bu döngüden kurtulabilir. Ancak sosyal güvence ve sigortalardan yoksun ya da emekli geliri olmayan bir yaşlı için, gerek toplumsal baskılar gerekse yaşlanmanın etkisiyle oluşabilecek belli başlı yetersizlikler, çalışmasının ve para kazanmasının önünde engel oluşturabilmektedir. Bu durum da yaşlının yoksullaşmasına neden olan en önemli faktörlerden biridir.

Emeklilik ve yaşlılık sigortalarının yanı sıra, yaşlı bireylerin istedikleri durumlarda yeniden mesleki eğitim imkânlarına ulaşımının sağlanması da oldukça önemlidir. Yaşlı bireyler genellikle çalışamaz olarak nitelendirildikleri için istihdam olanakları kısıtlanmaktadır. Bir de buna eğitim imkânsızlıkları eklendiğinde kendini geliştirmek ya da en azından ekonomik sorunlarını hafifletmek için yetenekleri çerçevesinde mesleki eğitim almak isteyen yaşlıya bu şans verilmemektedir. Böylece yaşlı birey gelir getirici bir iş imkânına ulaşamamakta ve ekonomik bir gücü ya da geliri de yoksa ya da ailesi tarafından maddi olarak desteklenmiyorsa yoksul konuma itilmektedir.

Tüm bu olumsuz durumlardan yaşlı ve yoksul kadınlar daha çok etkilenmektedir. Yaşlı kadınlar, yaşlı erkeklere oranla yoksulluk deneyimini daha derinden ve şiddetli hissetmektedir. Bunun nedenleri arasında ataerkil ideoloji vardır. Kadının her zaman erkeğe oranla geride durmasının beklenmesi, yapısal engeller yüzünden kısıtlı olanaklara erkekler kadar dahi ulaşamaması onu olduğundan daha yoksul bir konuma itmektedir.

Kadının sosyal güvencesiz olarak çalıştırılmasının yanı sıra ev içi emeği her zaman yok sayılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi tıpkı bakım verme görevi gibi ev işleri de tamamıyla kadına yüklenmiş durumdadır. Böylece kadın gelir getirici bir işte çalışmadığı gibi evin içinde ücretsiz işçi gibi çalışmaktadır. Türkiye'de yapılan araştırmalar ve açıklanan istatistikler yaşlı kadının ev içi emeğinin görünmediği veya

yok sayıldığını göstermektedir. Evin bakım sorumluluğu, yaşı ne olursa olsun kadının asli görevi olarak görülmektedir. Yaşlı kadın kendi çocuklarının ve evinin bakım sorumluluğunun yanı sıra, torunlarının bakım sorumluluğunu da hiçbir bedeli olmaksızın yüklenir (Ulutaş, 2009: 27).

Yaşlı bireylerin kayıt dışı çalıştırılması sorunu da oldukça önemli bir yoksulluk nedenidir. Bireyler çoğu zaman yaşlarının imkân sağladığı boyutların çok üzerinde çalışmakta ama yoksul yaşlı olmaktan kurtulamamaktadır. Kayıt dışı çalışma durumunun kadınlarda daha yüksek olduğu bilgilerine istatistiki verilerden ulaşmak mümkündür. Kadınlar genellikle sosyal güvenceleri olmadan çalıştırılmaktadır. Böylece genel nüfus içerisinde çalışan yoksul statüsüne bağlı olarak yoksul kadın yaşlı payı artmaktadır (Ulutaş, 2009: 28).

Yoksulluk konusunda yaşlıların dezavantajlı durumları için de daha dezavantajlı konumdaki yaşlı kadın yoksullukları önemli bir noktadır. Yoksulluğun kadınlaşması olarak da ifade edilen kavramın odak noktası, kadınların bütün yoksullar içinde çoğunlukta olduklarıdır (Açıkgöz, 2010).

Yoksul yaşlı sorunu bugün gitgide büyümektedir. Bu sorunun kadın boyutu ise oldukça kritiktir. Müdahale planları oluşturulurken konuyu toplumsal cinsiyet perspektifinden de düşünmek gereklidir.

TÜRKİYE'DE YAŞLI YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE PROGRAMLARI

Türkiye geliştirmekte olan bir ülke olmasına karşın yaşlı yoksulluğu ile mücadele etme konusunda oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu durum ilerleyen süreçlerde Türkiye'yi ekonomik anlamda şimdi olduğundan daha çok zorlayacaktır. Yaşlı ve yoksul nüfusun; sosyal hizmet, bakım, sosyal güvenlik ve sağlık ihtiyaçlarına ilişkin gereksinimlerini karşılamak amacıyla devletin ayırması gereken ekonomik pay devlet tarafından karşılanmadıkça ve kalıcı çözümler bulunmadıkça Türkiye için önemli bir sosyal sorun olmaya devam edecektir (Kahrıman, 2014).

Günümüzde Türkiye'de yaşlı yoksulluğunun önüne geçmek amacıyla yürütülen bazı çalışmalar söz konusudur. Bu çalışmaların bir kısmı devletin kurumları tarafından, bir kısmı ise sivil toplum kuruluşları veya gönüllü kuruluşlar aracılığıyla yürütülmektedir. Türkiye'de bu amaçla görev yapan belli başlı kurumlar Sağlık Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Belediyeler veya kimi zaman da özel kuruluşlardır (Kömürcü, 2014).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2011 yılından itibaren aile yapısının güçlendirilmesini temel alarak çocuk, kadın, yaşlı, engelli vatandaşlara yönelik stratejiler geliştirmektedir. Bakanlık 633 sayılı KHK ile de Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nü kurmuştur. Bu genel müdürlük, yaşlıların ayrımcılığa maruz kalmadan sosyal hayata katılımlarını, onurlu bir yaşam sürmelerini ve yaşlı refahının artırılmasını amaçlamaktadır. Bakanlığın yaşlı yoksulluğuna yönelik ihtiyaç sahiplerinin kendilerine ulaşabilmeleri amacıyla oluşturduğu Alo 183 Sosyal Hizmet Danışma Hattı, Alo 144 Sosyal Danışma Hattı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gibi hizmetleri söz konusudur. Bakanlık 2018 yılı itibariyle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adı ile faaliyetlerini sürdürmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB], 2018).

2022 sayılı kanun ile 65 yaşını doldurmuş hiçbir güvencesi olmayan, ihtiyaç sahibi yaşlıya aylık bağlanmaktadır. Yaşlı aylığı bağlanırken muhtaçlık tespiti yapılmaktadır. Bu konuda olumlu bir gelişme olmuştur. Önceden yaşlı aylığı bağlanırken hane geliri temel alınırken, yapılan yeni düzenleme ile birlikte hane geliri uygulaması kaldırılmış, yerine sadece kişilerin kendilerinin ve eşlerinin gelirlerini dikkate alan bir uygulama getirilmiştir. Bu durum çocuklarının yanında kalan ve bakıma ihtiyacı olan yaşlıların lehine bir düzenleme olarak düşünülebilir. Yaşlı aylığı üç ayda bir olmak üzere mart, haziran, eylül ve aralık aylarında ödenmektedir (Yücel, 2017).

Olumlu bir gelişme olarak düşünülen bu uygulamanın kıstasları incelendiğinde ise yaşlı yoksulluğu ile mücadelede oldukça yetersiz kaldığı aşikârdır. Hem aylığın bağlanması için kişi başına düşmesi gereken gelirin oldukça düşük olması, hem de aylığın çok cüzi bir miktarlarda olması uygulamanın olumsuz yanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

2017 gelindiğinde yaşlı aylığı adı altında toplam 620 bin 19 kişiye aylık bağlanmıştır. Yaşlı aylığının aylık tutarı ise 228,35 TL'dir (AÇSHB, 2018)

Bakanlık tarafından Evde Bakım Yardımı diğer bir yaşlı yoksulluğu ile mücadele programı olarak karşımıza çıkmaktadır. 2828 sayılı kanunun ek maddesinde konu ile ilgili şu ifade yer almaktadır:

“Her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı, asgari ücretin aylık net tutarının 2/3'ünden daha az olan engellilerin [veya yaşlıların] muhtaç sayılacağı ve bunlardan bakıma ihtiyacı olan engellilerin [veya yaşlıların] evde bakımının

desteklenmesi amacıyla sosyal yardım ödeneceği, ortalama aylık gelir tutarının hesaplanmasında, hanede birden fazla bakıma ihtiyacı olan engelli [veya yaşlı] bulunması halinde, birinci bakıma ihtiyacı olan engelliden [veya yaşlıdan] sonraki her bakıma ihtiyacı olan kişinin iki kişi sayılacağı” belirtilmiştir (AÇSHB, 2018).

Evde bakım yardımından 2016 yılı itibariyle toplam 481.141 kişi yararlanmıştır. Evde bakım aylığının, aylık miktarı ise 932,59 TL olarak kararlaştırılmıştır. Evde bakım aylığı her ayın 15’i ile 31’i arasında yatırılır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018). Yardımın miktarı ve koşulları yaşlı aylığına oranla daha tatmin edici olmasına karşın, bağlanma şartında tüm hane gelirinin temel alınması yoksul yaşlıların bu yardımdan yararlanması önünde engel oluşturmaktadır. Yoksul yaşlı ile aynı evde yaşayan kişinin, bu yaşlının ihtiyaçlarını gidermesi noktasında ne kadar yeterli ya da hakkaniyetli davrandığı diğer bir tartışma konusudur. Sadece aynı evi paylaşan kişilerin birbirlerinin gereksinimlerini giderme noktasında adil davranması bu ek madde ile kişilerin vicdanına bırakılmış durumdadır.

Yoksulluk ile mücadele noktasında önemli rol oynayan bir diğer gelişme ise eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakdi yardım programıdır. 2011 yılı itibariyle pilot illerde uygulanmaya başlayan yardım programı 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. AÇSHB 2016 Faaliyet Raporu’na göre 2015 yılında toplam 295.697 kadına yardım yapılmıştır. 2016 yılında ise bu sayı 289.987’ye yükselmiştir. Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakdi yardım programının yardım miktarı 2016 yılı itibariyle aylık 250 TL olmak üzere iki ayda bir 500 TL olarak verilmektedir (AÇSHB 2016 Yılı Faaliyet Raporu). Uygulamanın eleştirilecek bazı yanları bulunmaktadır. Bunlardan ilki yardım alan kadının başka bir erkek ile ilişkisi olması durumunda yardımın kesilme durumudur. Kadının başka bir erkek ile birlikte yaşamasının tespiti sonucunda verilen yardımın kesileceği ve bu denetlemeyi yerel yönetimlerin yapacağı bilinmektedir. Bu durum da kadının aldığı yardıma karşılık özel hayatını her ay bir yerel yetkiliye açacağını göstermektedir. Kadının medeni durumu her ay kontrol edilmesine karşın, yoksulluk halinin devamı yıllık kontroller ile yapılmaktadır (Sallan Gül ve Bayram, 2018: 39). Buradaki çelişkiye dikkat çekmek gerekir. Programa yönelik diğer bir eleştiri ise ihtiyaç sahibi kadına verilen yardım miktarıdır. Yardımdan faydalanmak isteyen kadının hiçbir gelirinin olmaması gerekmektedir. Türkiye şartlarında ise 250 TL ile değil geçinmek, aylık yemek masrafını karşılamak dahi mümkün değildir.

Türkiye’de yaşlılara yönelik politikaların ve mücadele programlarının daha çok yaşlı yoksulluğunu azaltmak amacıyla geliştirildiği söylenebilir. Bu durum yaşlı yoksulluğu ile mücadele noktasında oldukça önemli ve değerlidir. Ancak gerek program veya politikaların sürekliliği sağlayamaması, gerekse yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik kalıcı çözümler getirememesi gibi nedenlerle uygulamalar eleştiriye açık hale gelmektedir. Yaşlı yoksulluğu ile çalışılırken konuyu, yaşlılara yönelik toplumun içinde görünür olan veya olmayan ayrımcılıklardan bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu nedenle geliştirilen politikalarda yaşlıların yalnızca ekonomik muhtaçlığı değil, Amartya Sen’in literatüre kattığı kapasite ve yapabilirliği titizlikle çalışılmalıdır.

Dünya ülkeleri artan yoksul yaşlı nüfusa yönelik kalıcı ve kökten çözümler üretme eğilimindedir. Aktif yaşlanma çalışmaları, yaşlıların günlük yaşamlarını kolaylaştırıcı uygulamaları, yaşlıların henüz yoksullaşmadan istihdam hayatında tutulması, katılımının arttırılmaya çalışılması bu eğilimlerden birkaçını oluşturmaktadır. Nitekim kimi zaman dünya ülkelerinin bu çabaları da yetersiz kalmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşlılara yönelik ayrımcılıklar ve ekonomik yetersizlikler süregelen bir sorun olarak karşımızdadır. Öncelikle devlet politikası olarak yaşlıların bakımı, korunması ve gözetiminin bir hak olduğu anlayışı hem devlet yetkililerince hem de hak sahiplerince bilinmelidir. Devlet yasalarla bu hakları uygulamaya dönük hale getirmelidir. Sadece yazı üzerinde kalan bazı maddelerle yaşlıların korunamayacağı, yaşlı yoksulluğunun önüne geçilemeyeceği açıktır.

Devlet ihtiyaç tespitlerinde bulunurken titiz davranmalıdır. Devletin ulaşamadığı noktalarda yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar için içine girmelidir. Bu konuda devlet mahallelerde muhtarları, ilçelerde belediyelerin yaşlılara hizmet birimlerini yetkilendirmelidir. Bu yerel yönetimler yoksul yaşlı takibini yaparak onların ihtiyaçlarına yönelik müdahalelerde bulunmalıdır. Yalnızca Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı kurum ve kuruluşlara yaşlıların kendi müracaatlarıyla başvurmaları bölgedeki yoksul yaşlı ihtiyaçlarını belirlemede tek başına yeterli değildir. Bu nedenle yetki yerel ile bölüşülerek gerekli teftiş bakanlık tarafından düzenli yapılmalıdır.

Yaşlı bireylerin hayatın içinde kalamamasının önündeki en büyük engel toplum tarafından onlara uygulanan ayrımcılıklar, baskılar ve önyargılardır. Toplumun bilinçlenmesi amacıyla çalışmalar yoğunlaştırılmalıdır. Yaşlıların güçsüz, sağlıksız, işe yaramaz olarak görülmesinin önüne geçmek amacıyla kamuoyu çalışmaları

yapılmalıdır. Çoğu zaman yaşlıların maruz kaldığı ayrımcılıklar, baskılar ve önyargılar, onları toplum içerisinde öteki konumuna itmektedir. Özellikle bu yaşlı bireylerin ekonomik yetersizlikleri söz konusuysa, herhangi bir sosyal güvenceleri yoksa ya da mevcut sosyal güvenceleri hayatlarını insani bir şekilde idame ettirmeye yeterli olmuyorsa, yaşlı bireyin yoksullaşmaması imkânsız hale gelmektedir. Hiçbir sosyal devletin yaşlı yoksulluğuna sessiz kalması düşünülemez. Aksine sosyal devletler gerek politikalarla, gerekse kamuoyu çalışmalarıyla, kaynaklarını doğru kullanarak kısa vadede yaşlı yoksulluğunu tamamen ortadan kaldırmayı başaramasa da, azaltmayı temel amaç edinmelidir. Uzun vadede ise yoksul yaşlı sorununu değil, yaşlı yoksulluğu sorununu ortadan kaldırmayı hedefleyerek, bunu başarmaya yönelik adımlar atmalıdır. Yaşlı yoksulluğu konusu bireysel bir konu değil aksine tüm toplumu etkileyen önemli bir sosyal sorundur. Bu sorunun çözümünde yaşlıların kısa vadeli ihtiyaçlarını gidermeye yönelik geçici çözümler yerine yaşlıları hayatta canlı ve mutlu tutabilecek sistemler üzerinde kalıcı çözümler üretmek gerekmektedir. Bu nedenle yoksulluk sorunu yaşayan yaşlıya cüzi miktarlarda ekonomik yardım yapmak yerine onun gelir elde etmesini sağlayacak sistemler üretmek gerekmektedir.

Yaşlanan bireyler çalışma yaşamı içinde kalmak istiyorsa onlara bu imkân sağlanmalıdır. Böylece kendi geçimini sağlamak amacıyla çalışan yaşlı bireyler ekonomik yetersizlikler yaşamayacak ve yoksulluk çukuruna düşmeyecektir. Çalışma gücü ve arzusu olan yaşlıların çalışma yaşamında yer alması teşvik edilmeli ve kendilerine bu konuda fırsatlar tanınmalıdır. Özellikle kırsal alanlarda bulunan ve küçük aile çiftliklerinden gelir elde etmeye çalışan yaşlıların devlet tarafından teşvik edilmesi gerekmektedir. Devlet yaşlı çiftçilerden vergi almamalı, onların üretimini desteklemelidir.

Yaşlı yoksulluğu ile çalışılırken karşılaşılan en önemli problemlerden biri de kayıt dışı çalıştırılma konusudur. Ülkemizde bu konudaki istatistiklere bakıldığında kayıt dışı çalıştırılan yaşlı sayısının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum da yaşlı çalışma hayatından çekildiğinde ona sosyal güvencesiz ve emekli maaşı olmaksızın bir yaşamın kapılarını açmaktadır. Sonuç olarak yaşlı birey kendini yoksulluğun merkezinde bulmaktadır. Oysa kayıt dışı çalıştırılma sorununa çözüm bulunması yaşlıların kendi kendini geçindirmelerine olanak sağlayarak onları güçlendirecektir. Bu amaçla kayıt dışı çalıştırılmanın önüne geçmek için denetimler sıklaştırılmalı, kayıt dışı eleman çalıştıran işverenlere yaptırımlar uygulanmalıdır.

Günümüzde Türkiye’de yaşlılık ve evde bakım maaşları devletlerin yaşlı yoksulluğu ile mücadelede başvurabilecekleri bir diğer yöntemdir. Ancak maaşların bağlanma koşullarına ve miktarlarına bakıldığında yeterli olmadığı görülmektedir. Kimi zaman 1 Türk Lirası daha fazla geliri olduğu için ihtiyaç sahibi yaşlıya yardım bağlanamamaktadır. Bu nedenle 6353 sayılı kanunun 12 ve 13. maddelerinde değişiklikler yapılmalıdır. Bu kanun maddesine göre yaşlı ve ihtiyaç sahibi bireye maaş bağlanırken hanede yaşayanların her türlü gelirler toplamı esas alınmaktadır. Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan ya da ekonomik olarak bakıma ihtiyacı olan yaşlılara, hayatlarını tek başlarına devam ettirebilecekleri miktarda maaş bu kriter değiştirilerek bağlanmalıdır. Aksi takdirde yaşlıların bakımı hanedeki bireylerin insafına bırakılmaktadır. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun’da ise aylık gelirin düşüklüğü önemli bir problemdir (AÇSHB, 2019). Bu kanun kapsamında yaşlılara bağlanan aylıkta iyileştirmelere gidilmesi ve aylık maaş miktarının artırılması gerekmektedir. Evde bakım ve yaşlılık maaşları bir yardım çatısı altında geçici olarak değil, yıllarca o devlete verilen katkıların bir getirisi olarak sürekli olmalıdır. Bu maaşın verilen hak değil, kazanılan hak olarak görülmesi içselleşmesi açısından oldukça gereklidir.

Yoksulluk döngüsüne girmiş ya da girmek üzere olan yaşlı bireyler, eğer yaşam boyu öğrenme haklarını kullanmak istiyorlarsa onların gerekli kurslara yönlendirilmesi gerekmektedir. Yaşlanan bireylerin köşelerine çekilip etkisiz hale gelmesine neden olabilecek her türlü kısıtlama ile mücadele etmek oldukça önemlidir. Yaşlı kulüpleri veya danışma merkezleri bu konuda aktif rol oynamalıdır. Yaşlı bireyler hobilerine uygun kurs ya da etkinliklere yönlendirilmelidir. Belirli aralıklarla düzenlenen kermes, sergi etkinlikleri ile bir ürün ortaya çıkaran kurslara katılım gösteren yaşlıların bu ürünlerinin satışı gerçekleştirilmelidir. Böylece hem yaşlılar toplum ile iç içe bir organizasyona katılmış olur, hem de kursta öğrendiklerini uygulayarak gelir elde edebilir.

Türkiye’de başarılı yaşlanmanın ve yaşlı işlevselliğinin sürdürülmesi ve yaşlı katılımının artırılması amacıyla sosyal anlamda önemli değişimler gereklidir. Türkiye’de yaşlılara yönelik kulüpler, gündüzlü bakım veren kurumlar vardır. Yaşlılar bu kulüp ve kurumlarda kimi zaman sosyalleşmekte, kimi zaman yeni hobiler edinmekte, kimi zaman ise bu hobilerden gelir elde edebilmektedir. Ancak Türkiye’de bu kulüplerin yaygınlığı ve erişilebilirliği oldukça önemli bir sorundur. Yaşlıların gündüz bakımını sağlayacak, onların maddi manevi iyilik hallerini arttıracak merkezler çok sınırlı sayıdadır. Birçok yaşlının ise bu kulüp ve

kurumlarından haberi bile yoktur. Yoksul yaşlı birey bu kulüp ve danışma merkezlerinden ücretsiz olarak yararlanmalıdır. Hemen her ilçede bu kulüp ve kurumların açılmasında devlet aktif rol oynamalıdır. Böylece ikamet ettikleri bölgeye göre yoksul yaşlılar ücretsiz olarak buralardan yararlanmalıdır. Ulaşım ise bağlı oldukları ilçelerin belediyelerince ücretsiz yapılmalıdır.

Yaşlı bireylere karşı uygulanan tüm bu olumsuz ayrımcılıkların kaldırılmasına yönelik çalışmalar planlanırken, medyanın gücünden faydalanmak yararlı olacaktır. Ancak ne yazık ki, medya gücünü her zaman istedik şekilde kullanmamaktadır. Çoğu zaman yazılı ve görsel medyada yaşlılar yok sayılmakta, ya da güçsüz, kimsesiz, iş yapamaz konumlarda gösterilmektedir. Bu durumda toplumun yaşlılara bakış açısını etkilemekte ve onlara karşı önyargı oluşturmaktadır. Tüm bu olumsuzlukların önüne geçmek amacıyla medyada yaşlılara karşı olumsuz bakış açısı geliştirebilecek haberler, görüntüler, projeler engellenmelidir. Aksine yaşlıların deneyimlerinden faydalanmanın önemini kavratmak amacıyla tasarlanan projeler medyada daha çok yer almalıdır. Kamu spotlarıyla bu durum desteklenmelidir. Medyanın gücü kullanılmalıdır. Yaşlılara yönelen önyargılar medyanın yardımıyla kırıldığında, yaşlılar kendilerine ekonomik, sosyal, kültürel hayatta daha çok yer bulabilecektir. Böylelikle yaşlı yoksulluğu sorununa da dikkat çekilecektir.

Toplumun yaşlılık dönemi algısını değiştirmek oldukça önemlidir. Komşu (2014)'nin da söylediği gibi medya gücünün yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı halk eğitim merkezlerinde topluma yaşlılık dönemi hakkında zorunlu eğitimler verilmelidir (s. 387). Bu eğitimin çift yönlü yararı olacaktır. Hem bu eğitimi alan bireyler yaşlandıklarında kendilerini bekleyen süreci öğrenebileceklerdir, hem de yaşlılar kendini anlatma ve önyargıları, yanlış kabulleri kırma imkânı elde edeceklerdir.

Yaşlı yoksulluğu ile mücadele ederken konuyu toplumsal cinsiyet perspektifinden ayırmak çok mümkün olmamaktadır. Yaşlı kadınlar, yaşlı erkeklere oranla tüm bu olumsuzluklardan daha çok zarar görmektedir. Kadınlar eşlerini kaybettiklerinde veya boşandıklarında ise toplum tarafından bazı önyargılı tutumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Toplumun kadına dayattığı bazı roller nedeniyle kadınlar dulluk deneyimini kimi zaman ağır bir şekilde deneyimlemektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak ise ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Yaşlı bireylere yönelik medeni durum kaynaklı ayrımcılıklarla mücadele amacıyla yaşlı yoksulluğu konusunda toplumsal cinsiyet perspektifi ile de çalışmalar yapılmalıdır. Konunun önemi gözler önüne serilmeli ve eşitlikçi politikaların hazırlanmasına yönelik işe vuruk adımlar atılmalıdır.

İlk iş Türk Dil Kurumu'nun dulluk kavramında değişime gitmek olmalıdır. Devamında ise AÇSHB'nin kadın birimleri ve kadın alanında çalışan sivil toplum kuruluşları ile işbirliği gereklidir. Kadının toplumda temsili konusunda ortak çalışmalar yürütülmelidir. Bu amaçla yaşlı kadınların bakım sorumluluğu hafifletilmeli, onların gelir getirici işlerde çalışmasının önündeki engeller aşılmalıdır. Kadınlar tıpkı erkekler gibi yaşamın merkezine çekilmeli, kendilerine özel ve kamusal alanda eşit fırsatlar tanınmalıdır.

Toplumda var olan kadının temel sorumluluğunun bakım vermek olduğu algısı değiştirilmelidir. Bu algının oluşmasında devletin ve sosyal politikaların da etkisini yadsımamak gerekir. Çok kısa bir süre önce pilot illerde denenmeye başlayan 'Babaanne ve Anneanneye Çocuk Bakım Parası' projesi akıllara şu soruları getirmektedir: Babaanne veya anneannenin asli görevi torun bakmak mıdır? Bu görevleri yalnızca kadınlar mı yerine getirmelidir? Neden uygulamada dedelere yer verilmemiştir? Bu gibi uygulamaların eyleme geçmesi esnasında gerekli kontrollerin ve düzeltmelerin yapılması çok önemlidir. Kadına maddi destek olarak görülen ve belki de bu amaçla kullanıldığında olumlu sayılabilecek bir uygulamanın bile toplumsal cinsiyet eşitsizliğini beslediği ortadadır. Projeler hazırlanırken kullanılan dile önem vermek önemlidir.

Tüm bu konularda gerek devletin, gerek kamuoyunun, gerekse gençlerin ve akademisyenlerin yapması gerekenler vardır. Devlet eşitlik politikaları oluşturmalıdır. Yaşlı yoksulluğu ile mücadele noktasında devletin müdahaleleri genellikle dağınıktır. İhtiyaç sahipliğinin tespitinde kullanılan kriterlerin kimi zaman yoksulluk ölçmede yetersiz kalması, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon eksiklikleri görülmektedir. Devlet yardımlar konusunda daha kapsamlı bir çalışma yürütmeli ve bu yardımlar konusunun kamuoyunda anlaşılmasına yönelik adımlar atmalıdır. Bu noktada medyanın gücü kullanılabilir. Medya yoksul yaşlılara yönelik önyargıları kırma noktasında kilit konumda olduğu kadar yoksul yaşlıların hakları konusunda da farkındalık yaratabilecek güçtedir.

Gençlerin ve akademisyenlerin bu alana çekilmesi de oldukça önemlidir. Gençler ile işbirliği halinde çalışılmalıdır. Sosyal sorumluluk projeleri üreten gençleri proje kapsamında işe alarak onların yaşlı yoksulluğu ve yaşlılara yönelik ayrımcılıklarla mücadele noktasında aktif rol almalarına imkân sağlamak söz konusu olabilir. Böylece hem gençlere istihdam olanağı verilecek hem de yaşlılara yönelik yaratıcı projelerin üretilmesine olanak sağlanacaktır. Akademisyenler ise yapacakları

araştırmalar ile alana yönelik iyileştirici ve geliştirici etkilerde bulunmalıdır. Mevcut durum ortadadır. Buradan hareketle araştırmalar yapılmalı ve müdahaleler konusunda alternatifler bulunmalıdır.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, R. (2010). Kadın yoksulluğu üzerine bir inceleme. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2), 45-60.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2018). 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Ek Maddesi. <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/kanunlar/2828-sayili-sosyal-hizmetler-kanunu.pdf> adresinden alınmıştır.

Ak, M. ve Közleme, O. (2017). Yaşlı yoksulluğu. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 197-208.

Akçay, C. (2013). *Yaşlılık Kavramlar, Kuramlar ve Yaşlılığa Hazırlık* (2. bsm).

Alpaydın, Y. (2008). Türkiye’de yoksulluk ve eğitim ilişkileri. *İlmi Etütler Derneği Dergisi*. 3(3), 49-64.

Ardahan, M. (2010). Yaşlılık ve huzurevi. *Aile Ve Toplum Dergisi*, 11(5), 25-32.

Arun, Ö. (2016). Çağdaş Türkiye’de yaşlılık ve eşitsizlik. *Mediterranean Journal of Humanitie*, 29-48.

Arun, Ö. ve Arun, B. K. (2011). Türkiye’de yaşlı kadının en büyük sorunu: dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(4), 1515 -1527.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (1997). 1997 Ulusal İnsani Gelişme Raporu: İnsani Gelişme ve Toplumsal Entegrasyon. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. 15 Şubat 2019 tarihinde <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/nhdr-1997.html> adresinden alınmıştır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2013). Güney’in Yükselişi: Farklılıklar Dünyasında İnsani Gelişme. 2013 Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu. 15 Şubat 2019 tarihinde http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/hdr2013.html adresinden alınmıştır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. (2016). İnsani Gelişme Raporu: Herkes İçin İnsani Gelişme Raporu. 16 Şubat 2019 tarihinde

- http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/human-development-report-20161.html adresinden alınmıştır
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2018). İnsani Gelişme Endeksleri ve Göstergeleri: 2018 İstatistiksel Güncellemesi. 15 Şubat 2019 tarihinde http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/_nsani-geli_me-endeksleri-ve-goestergeleri--2018-statistiksel-gue.html adresinden alınmıştır.
- Boğaziçi Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu. (2010). Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış. http://aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/turkiyede_eşitsizlikler.pdf adresinden alınmıştır.
- Buz, S. (2015). Yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 268-278.
- Buz, S. ve Aygüler, E. (2017). Amartya Sen'in kapasite - yapabilirlik yaklaşımı bağlamında Türkiye'de yoksulluk durumu, *International Journal of Academic Value Studies*. 177-189
- Çayır, K. (2012). Yaşa Dayalı Ayrımcılık / Yaşlılık: Çokboyutlu Yaklaşımlar içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Danış, M. Z. (2009). Yaşlılık, Yoksulluk ve Yalnızlık. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1-16.
- Davidson, K. (2002). Gender Differences In New Partnership Choices And Constraints For Older Widows And Widowers. *Ageing International*, 27(4), 43-60.
- Elder Abuse. (2019). https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/elder_abuse/en/ adresinden alınmıştır.
- Gürsoy, B. (2015). Türkiye'de ve Dünyada Yoksulluk Görünümü. (Barbaros, R. F, Dü.). İzmir.
- Kahrıman, A. (2014). *Türkiye'de Sosyal Koruma Kapsamında Yaşlılık ve Yaşlılıkla İlgili Uygulanan Politikalar* (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi.
- Komşu, U. C. (2014). Yaşlılık, yaşlı nüfusun sorunları ve yetişkin eğitimi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 370-389.
- Kömürcü, M. (2014). *Türkiye'de Yoksulluk Olgusu, Yoksullukla Mücadele Politikaları ve Gelir Dağılımı* (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi.

- Önder, H. ve Şenses, F. (2005). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 199-221.
- Sallan Gül, S. ve Bayram, B. (2018). Bir sosyal yardım olarak dul kadın maaşı ve ataerkil pazarlığın koşulları: Elazığ örneği. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 32-52.
- Sapancalı, F. (2001). Yeni dünya düzeni ve küresel yoksulluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(2), 115-140.
- Şantaş, F. (2017). Yoksulluk olgusu ve Türkiye’de yoksulluk ve hane refahının dhs wealth index ile değerlendirilmesi. *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(2), 35-39.
- T. C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2018). 2016 Yılı Faaliyet Raporları.
- T. C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2018). Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı.
- Taş, Y. Ve Özcan, S. (2012). Türkiye’de Ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma. International Conference On Eurasian Economies, Kazakistan, 423-430.
- Temiz, H. E. (2008). Dünyada kronik yoksulluk ve önleme stratejileri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 61-100.
- Türk Dil Kurumu. (2019). Güncel Türkçe Sözlük. Erişim: 10 Mart 2018, Türk Dil Kurumu Web Sitesi: <http://www.tdk.gov.tr>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2005). Hane Halkı Bütçe Anketi. Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 2016.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). İstatistiklerle Yaşlılar, 2017.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). Yoksulluğun kadınlaşması ve görünmeyen emek. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 25-40.
- World Bank (2003). Turkey: Poverty and Coping After Crises. World Bank Report No:24185-TR.
- Yıldız, İ. (2015). *İnsani Gelişme Ve İnsani Yoksulluk Bağlamında İnsani Gelişme Endeksi: Gelişmiş Ve Gelişmekte Olan Ülkeler İle Türkiye Karşılaştırması* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul).
- Yücel, B.N. (2017). *2000 Yılı Sonrası Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Politika* (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi.